

Epigrami

Iz zbirčice od dvadeset i tri epigrama sačuva-
nih pod Anitinim imenom nije moguće izravno doznati mjesto, a ni vrijeme njezina
rođenja. Poluks, koji je sačuvao jedan njezin inače nepoznat epigram (X), tvrdi da je
rođena u Tegeji, u Arkadiji. Bez obzira na to što je uz epigram XXIII pisalo Ἀνύτης
Μιτυληναίας (stari su Lezbljankama smatrali i Nosidu i Erinu), epigrami II (zavjetni
dar Kleubota iz Tegeje), III i XIX (o Panu) govore u prilog teze o njezinu arkadskom
porijeklu.¹

Vidljiv je Anitin utjecaj na epigramatičare Mnasalka i Nikiju. Mnesalk je živio sredinom
III. st.pr.n.e., a Nikija, Teokritov prijatelj, u prvoj polovici istog stoljeća; ako prihvatimo
Reitzensteinovu tvrdnju da je Nikija u svojim epigramima ponegdje i »posuđivao«
od Anite, tada ona mora biti nešto starija od njih i pripadati prvoj generaciji helenističkih
pjesnika. Reitzenstein ih sve troje smatra predstavnicima peloponeške epigramatske
škole.² Prema tim se podacima Anitu može smjestiti na početak 3. st. pr. n. e, premda
je ona vjerojatno i nešto starija. Ostalih činjenica o njezinu životu ima malo.

Neobična priča kod Pausanije (X, 38, 13) dovodi je u vezu s Asklepijevim kultom u
Epidauru. Budući da Pausanija kaže: πέμπει θεὸς Ἀνύτην τὴν ποιήσασαν τὰ ἔπη,
Reitzenstein i Wilamowitz postavljaju pitanje da li je Pausanija izrazom τὰ ἔπη aludirao
na ove epigrame (Wilamowitz) ili je pak Anita pisala i heksameterske natpise za hramove
(Reitzenstein). Osim toga, u uvodima u epigrame Stefan Bizantinac je više puta naziva
ἡ μελοποιός a u uvodu u IX epigram nalazimo izraz ἡ λυρική.³ Anitin je opus, po svemu
sudeći, bio raznovrstan. Danas je od svega ostala samo ova zbirka epigrama. Epigrami-
ma XXIII i XXIV uglavnom se odriče autentičnost, a dvojbena je i autorstvo epigrama
XX–XXII.⁴

To su uglavnom četverostisi, pisani dorskim dijalektom s ponešto epskih oblika. Šteta
je što su sačuvani samo epigrami, prilično neosoban vid pjesničkog izraza. Anita bi
možda bila poznatija da je ostalo nešto od njezine lirike, ako ju je pisala. Ipak, ne treba
potcijeniti ni epigrame. Premda su sačuvali oblik naptisa za nadgrobni spomenik, u
umjetničko djelo ili zavjetni dar, neki od njih — oni posvećeni životinjama — daju
naslutiti knjišku namjenu. Tvrdi se da je upravo Anita uvela u epigram temu životinja:
konja (IX), psa (X), čak i pijetla (XI), šturka, cvrčka (XX), dupina (XII).

Njezini su epigrami jednostavni, a motivi su im slični. U njima ima nježnih suosjećanja,
ljupkih opisa, pomalo naivne ali istinite filozofije. Nema u njima odjeka aleksandrijske
učenosti, ali odišu onim osjećajem kojeg nalazimo u korskim partijama antičke tragedije
i staroj lirici. Antipatar iz Soluna (Anth. Pal. IX 26, 3), Anitu je nazvao ὄμηλον Ὀμηρον.⁵
Bilo bi nepravedno posve je prepustiti zaboravu. Ovaj prijevod malen je prilog upo-
znavanju malobrojnih i nedovoljno poznatih pjesnikinja helenističkog razdoblja.

Tekst sam prevela prema izdanju Epigrammata Graeca (ed. D. L. Page), Oxford 1975,
konzultirajući komentar Gowa i Pagea (The Greek Anthology, Hellenistic Epigrams,
Cambridge 1965.)

1 usp. Gow, A.S.F.–Page, D.L. (edd.), *The Greek Anthology. Hellenistic Epigrams*, Cambridge 1965, sv.
II, str. 89.

2 o. c., str. 90 i d.

3 o. c., str. 90

4 o. c., str. 91

5 Gow i Page (o. c., str. 90, bilj. 1) smatraju da se Antipatrova izjava odnosi na Sapfu koja se spominje u
slijedećem stihu epigrama, no Reitzenstein izraz izričito vezuje uz Anitu (RE II 2655).

I

ἔσθαθι τᾶδε, κράνεια βροτοκτόνε, μηδ' ἔτι λυγρόν
 χάλκεον ἀμφ' ὄνυχα στάζε φόνον δαίτων,
 ἀλλ' ἀνά μαρμάρεον δόμον ἡμίενα αἰπὺν Ἀθάνας
 ἄγγελλ' ἀνορέαν Κρητὸς Ἐχεκρατίδα.

II

βουχανδῆς ὁ λέβης· ὁ δὲ θεῖς Ἐριασπίδα υἱός
 Κλεύβοτος, ἅ πάτρα δ' εὐρύχορος Τεγέα·
 τάθ' ἀνά δὲ τὸ δῶρον, Ἀριστοτέλης δ' ἐπόησεν
 Κλειτόριος, γενέτα ταυτὸ λαχῶν ὄνομα.

III

φριξοκόμα τότε Πανὶ καὶ αὐλιάσιν θέτο Νύμφαις
 δῶρον ὑπὸ σκοπιᾶς Θεύδοτος οἰονόμος,
 οὔνεχ' ὑπ' ἀζαλέου θέρεος μέγα κεκμηῶτα
 παῦσαν ὀρέξασαι χερσὶ μελιχρὸν ὕδωρ.

IV

† ἦβα μὲν σε πρόαρχε ἔσαν παίδων ἅτε ματρός†
 Φειδία ἐν δνοφερῷ πένθει ἔθου φθίμενος·
 ἀλλὰ καλόν τοι ὕπερθεν ἔπος τότε πέτρος αἰεῖδει,
 ὡς ἔθανες πρὸ φίλας μαρνάμενος πατρίδος.

V

πολλάκι τῶδ' ὀλοφυδνὰ κόρας ἐπὶ σάματι Κλείνα
 μάτηρ ὠκύμορον παῖδ' ἐβόασε φίλαν,
 ψυχὰν ἀγκαλέουσα Φιλαινίδος, ἅ πρὸ γάμοιο
 χλωρὸν ὑπὲρ ποταμοῦ χεῦμ' Ἀχέροντος ἔβα.

Epigrami

I

Ovdje, ubojni drijene, stoj; i neka ti više
pandže mjedene vrh dušmanska ne kalja krv;
nego u domu Atene mramornom, visokom sjedeć
Ehekratidi svom junačku proslavljaš kob.

II

Zdjela je golema to; Eriaspide sin je prinese
Kleubot, kome je dom prostrani tegejski kraj;
ona Ateni je dar, Aristotela Klitorca djelo,
što od rođenja je svog očevim imenom zvan.

III

Panu čupave kose i spiljskim nimfama, ovdje
Teudot pastir je dar smjestio pod ovu hrid,
jer su mu okrepu dale od ljetne umornu žege:
svoj su mu pružile dlan, medenog napitka pun.

IV

Tvoj te, Proarše, žar u bici ubi; i mrtav
Fidiju oca i rod zavi u duboku bol.
Ipak ti ovdje, nad grobom, kamen prelijepo zbori,
kako si našao smrt ljubljani braneci dom.

V

Često je majka Kleina, ovdje, nad djevojke grobom,
svoju kratkovječnu kćer premilu zvala kroz plač,
dušu Filanide tražeći; kada je Aheront prešla,
zeleni njegov val — udana ne bješe još.

I Riječ je o koplju napravljenom od drenovine.

II Tegeja i Klitor su gradovi u Arkadiji.

IV Ovaj stih je nejasan; u tekstu *Antologije* stavljen je među križice: †ἦβα μὲν σε πρόαρχε ἔσαν παίδων ἄτε ματρός†.

Jacobs i Meineke dali su dva čitanja: Jacobs: ἦ ῥα μένος σε, Πρόαρχ', ὄλεσ' ἐν δαι δῶμά τε ματρός / Φαίδρας; Meineke: ...πατρός / Φειδία. Ovo je prijevod Meinekeove verzije.

VI

παρθένον Ἀντιβίαν κατοδύρομαι, ἄς ἐπὶ πολλοὶ
 νυμφίοι ἰέμενοι πατρὸς ἴκοντο δόμον
 κάλλεος καὶ πινυτᾶτος ἀνά κλέος· ἀλλ' ἐπιπάντων
 ἐλπίδας οὐλομένα Μοῖρ' ἐκύλισε πρόσω.

VII

λοίσθια δὴ τάδε πατρὶ φίλω περὶ χεῖρε βαλοῦσα
 εἶπ' Ἐρατῶ χλωροῖς δάκρυσι λειβομένα,
 “ὦ πάτερ, οὐ τοι ἔτ' εἰμί, μέλας δ' ἐμὸν ὄμμα καλύπτει
 ἤδη ἀποφθιμένας κυάνεος θάνατος.”

VIII

ἀντί τοι εὐλεχέος θαλάμου σεμνῶν θ' ὑμεναίων
 μάτηρ στᾶσε τάφῳ τῶδ' ἐπι μαρμαρίνῳ
 παρθενικὰν μέτρον τε τεὸν καὶ κάλλος ἔχουσιν,
 Θερσί, ποτιφθεγκτὰ δ' ἔπλεο καὶ φθιμένα.

IX

μνῆμα τόδε φθιμένου μενεδαίου εἶσατο Δᾶμις
 ἵππου, ἐπεὶ στέρνον τοῦδε δαφοινὸν Ἄρης
 τύψε, μέλαν δέ οἱ αἶμα ταλαυρίνου διὰ χρωτός
 ζέσσει, ἐπὶ δ' ἀργαλέῳ βῶλον ἔδευσε φόνω.

X

ὦλεο δὴ ποτε καὶ σὺ πολύρριζον παρὰ θάμνον,
 Δόκρι, φιλοφθόγγων ὠκυτάτα σκυλάκων·
 τοῖον ἐλαφρίζοντι τεῶ ἑγκάθθετο κῶλῳ
 ἰὸν ἀμείλικτον ποικιλόδειρος ἔχισ.

VI

Mladu Antibiju žalim, po koju je nekada velik
 vatrenih prosaca broj stizao ocu u dom —
 slavnu zbog uma, ljepote; al nade je svima njima
 Moire pogubne hir satro u pepeo, prah.

VII

Dragoga grleći oca posljednji puta Erato
 ovu je kazala riječ, golemu suzeći bol:
 »Oče, nemaš me više: moje je zastrla vjeđe
 jao — ugasle već — ledena, duboka noć.«

VIII

Umjesto sretnoga braka, pjesme Himeneja svetog,
 majka je stavila tu, tebi na mramorni grob,
 kip što tvoja vitkost, tvoja ljepota ga krasi,
 Terzido, pa ti i sad, mrtvoj, upućuje riječ.

IX

Spomenik podiže Damis hrabrome, palom konju;
 riđu kad mu je grud Aresa probio bijes,
 kožom njegovom čvrstom crna je potekla rijeka,
 žedni zemljin je prah tužna natopila krv.

X

Pade, evo, i ti, kraj grmlja s korijenjem gustim,
 Lokrido, brža od svih pasa što laju u glas...
 Guja šarenog vrata u tvoju je laganu nogu
 oštar zabila zub, otrovni sasula sok.

VI Moira (Μοῖρα), kći Zeusa i Temide, boginja zakonitosti i usuda (Sudenica!); prema Homeru bila je jedna, a Heziod spominje tri boginje, Klotu, Lahezu i Atropu, koje su raspredale, prele i napokon, prekidale, nit ljudskog života.

VIII Himenej (Ἕμείναιος), bog ženidbe i zaštitnik braka; njegovo je ime kasnije, poopćeno, postalo naziv za svadbenu pjesmu.

XI

οὐκέτι μ' ὡς τὸ πάρος πυκιναῖς πτερύγεσσιν ἐρέσσων
 ὄρσεις ἐξ εὐνᾶς ὄρθριος ἐγρόμενος·
 ἦ γάρ σ' ὑπνώνοντα σίνις λαθρηδὸν ἐπελθὼν
 ἔκτειεν λαιμῶ ρίμφα καθεῖς ὄνυχα.

XII

οὐκέτι δὴ πλωτοῖσιν ἀγαλλόμενος πελάγεσσιν
 αὐχέν' ἀναρρίψω βυσσόθεν ὀρνύμενος,
 οὐδὲ περὶ σκαρθμοῖσι νεὼς περικαλλέα χεῖλη
 ποιφύξω τὰμᾶ τερπόμενος προτομᾶ·
 ἀλλὰ με πορφυρέα πόντου νοτὶς ὦσ' ἐπὶ χέρσον,
 κείμαι δὲ ραδινὰν τάνδε παρ' αἰόνα.

XIII

ἦνία δὴ τοι παῖδες ἐπί, τράγε, φοινικόεντα
 θέντες καὶ λασίῳ φιμὰ περὶ στόματι
 ἵππια παιδεύουσι θεοῦ περὶ ναὸν ἄεθλα,
 ὄφρ' αὐτοὺς ἐφορῇ νήπια τερπομένους.

XIV

θάεο τὸν Βρομίου κεραὸν τράγον, ὡς ἀγερώχως
 ὄμμα κατὰ λασιᾶν γαῦρον ἔχει γενύων,
 κυδιῶν ὅτι οἱ θάμ' ἐν οὔρεσιν ἀμφὶ παρῆδα
 βόστρυχον εἰς ῥοδέαν Ναῖς ἔδεκτο χέρα.

XV

Κύπριδος οὗτος ὁ χῶρος, ἐπεὶ φίλον ἔπλετο τήγα
 αἰὲν ἀπ' ἠπείρου λαμπρὸν ὄρην πέλαγος,
 ὄφρα φίλον ναύτησι τελῆ πλόον, ἀμφὶ δὲ πόντος
 δειμαίνῃ λιπαρὸν δερκόμενος ξόανον.

XI

Nećeš me više ko prije, mašuci krilima gustim
 dizat iz kreveta mog, budan — a zore je cik!
 Spavao ti si kad lupež, došavši krišom te ubi;
 žestoko nokat je svoj zario tebi u vrat.

XII

Nikada neću ti više po plovnom se dičeći moru
 bacati tijelo u vis, dižuć se ravno sa dna:
 neću ni skakati više, kličući lađinom pramcu,
 na njem dupina lik gledati, ushita pun!
 ...jer me je purpurno more na suho izbacilo kopno;
 ovdje, uz sipki žal, ležim i čekam na kraj.

XIII

Uzde su purpurne djeca stavila na tebe, jarče,
 žvale su natakla, gle, rutavu obrazu tvom;
 konjskoj te učeći trci pred hramom se igraju božjim,
 da bi im motrio bog djetinje radosti sjaj.

XIV

Pogledaj Bakhova jarca, rogatog, rutave njuške,
 kako drzovito zja, okolo motreći svijet!
 Hvali se da mu u gori nimfa Najada je često
 ručicom rumenom — ah! — obraza gladila pram.

XV

Kipranke ovo je zemlja, jer uvijek joj bilo je drago
 gledat sa suhoga tla blistavi pučine val;
 da bi brodaru lađa sretno doplovila kraju,
 more da osjeti strah sjajni dok promatra kip.

XI Epigram je posvećen pijetlu kojeg je ubila neka grabežljiva životinja, vjerojatno lasica ili mačka.

XII Ovo je epigram o dupinu nasukanom na obalu; u v. 4. riječ je o pramcu broda ukrašenom drvenim kljunom dupina, ili možda s naslikanim očima na oba boka; iz profila je pramac takvoga broda nalikovao na dupinov kljun.

XVI

ἴξε' ἅπας ὑπὸ καλὰ δάφνας εὐθαλέα φύλλα
 ὠραίου τ' ἄρυσαι νάματος ἀδὺ πόμα,
 ὄφρα τοι ἀσθμαίνοντα πόνοις θέρεος φίλα γυῖα
 ἀμπαύσης πνοιᾷ τυπτόμενα Ζεφύρου.

XVII

Ἐρμᾶς τᾷδ' ἔστακα παρ' ὄρχατον ἀνεμόεντα
 ἐν τριόδοις πολιᾶς ἐγγύθεν αἰόνος,
 ἀνδράσι κεκμηῶσιν ἔχων ἄμπαυσιν ὁδοῖο,
 ψυχρὸν δ' ἀχραῆς κράνα ὑπαιθα χέει.

XVIII

ξείν', ὑπὸ τὰν πέτραν τετρυμένα γυῖ' ἀνάπασσον
 (ἀδύ τοι ἐν χλωροῖς πνεῦμα θροεῖ πετάλοις)
 πίδακά τ' ἐκ παγᾶς ψυχρὰν πίε, δὴ γὰρ ὀδίταις
 ἄμπαυμ' ἐν θερμῷ καύματι τοῦτο φίλον.

XIX

- τίπτε κατ' οἰόβατον, Πὰν ἀγρότα, δάσκιον ὕλαν
 ἦμενος ἀδυβόα τῷδε κρέκεις δόνακι;
- ὄφρα μοι ἐρσήεντα κατ' οὔρεα ταῦτα νέμοιντο
 πόρτιες ἠυκόμων δρεπτόμεναι σταχῶν.

XX

ἀκρίδι τᾷ κατ' ἄρουραν ἀηδόνι καὶ δρυοκοίτῃ
 τέττιγι ξυνὸν τύμβον ἔτευξε Μυρῷ,
 παρθένιον στάξασα κόρα δάκρυ· δισσὰ γὰρ αὐτὰς
 παίγνι' ὁ δυσπειθῆς ᾤχετ' ἔχων Αἴδας.

XXI

Λύδιον οὔδας ἔχει τὸδ' Ἀμύντορα, παῖδα Φιλίππου,
 πολλὰ σιδηρείας χερσὶ θιγόντα μάχας·
 οὐδέ μιν ἀλγινόεσσα νόσος δόμον ἄγαγε νυκτός,
 ἀλλ' ὄλετ' ἀμφ' ἐτάρῳ σχῶν κυκλόεσσαν ἴτυν.

XVI

Sjedni pod lovora lišće bujno, zeleno posve,
 s izvora bogatog, daj, medenu zahvati kap;
 udima umornim tvojim od muka što žega ih pruža
 zefira nemirnog dah odmor da podari blag.

XVII

Hermov sam kip i stojim uz vinograd vjetrima hladen,
 puta gdje sijeku se tri, blizu je pučine žal;
 umornim ljudima pružam odmor od teškoga puta,
 uz mene hladan i čist vodeni izvire tok.

XVIII

Stranče, pod kamenom ovim umorno tijelo odmori,
 slatko dok vjetra ti dah pjeva kroz razlistan lug;
 ledene zagradi vode s izvora, putnici ovdje
 odmor nalaze, mir, žarke od pripeke spas.

XIX

— Zašto, Pane s polja, u sjenatoj, samotnoj šumi
 sjediš i slatki zvuk sviralom šalješ kroz zrak?
 — Zato da bi mi dolje, po stranama rosnate gore
 goveda pasla u slast, zelenu brsteći vlat.

XX

Šturku — poljskom slavuju — i cvrčku što živi u deblu
 zajedno Mira je tu maleni nasula hum;
 nježno dijete je suze prolilo: igračke dvije
 neumoljivi Had u svoj je odveo mrak.

XXI

Lidijska prekriva zemlja Amintora, Filipu sina;
 nebrojen željezni boj njegova bila je pest;
 nije ga tegobna bolest u dom odvela noći,
 branio druga je svog — pao je držeći štit.

XXII [XXIII G.-P.]

οἰχόμεθ', ὦ Μίλητε, φίλη πατρί, τῶν ἀθεμίστων
 τὴν ἄνομον Γαλατῶν ὕβριν ἀναινόμεναι,
 παρθενικαὶ τρισσαὶ πολιήτιδες, ἄς ὁ βιατᾶς
 Κελτῶν εἰς ταύτην μοῖραν ἔτρεψεν Ἄρης·

οὐ γὰρ ἐμείναμεν ἄμμα τὸ δυσσεβές, οὐδ' Ὑμέναιον
 νυμφίον ἀλλ' Αἴδην κηδεμόν' εὐρόμεθα.

XXIII [XXIV G.-P.]

Μάνης οὗτος ἀνὴρ ἦν ζῶν ποτε, νῦν δὲ τεθνηκώς
 ἴσον Δαρείῳ τῷ μεγάλῳ δύναται.

Milete, premili dome, umrijesmo; zakon što krše
 drski Galaćana hir odbismo od sebe mi.
 Tri smo građanke tvoje, djevojke koje je silnik
 Ares predao bog Keltima mrskim u vlast.
 Nikakvu bezbožnu vezu, Himenej svatovski nismo
 htjele čekati mi; našle smo zaštitu — Had.

Manes ovaj se zvao, dok živ je bio. A mrtav
 jednaku ima moć kao i Darije kralj.

Prevela Marija Sušac

XXII Krećući se iz središnje Europe, Gali (Kelti) su, prolazeći i kroz naše krajeve, preko Grčke i Bospora stigli do Male Azije, i tu početkom 3. st. pr. n. e. osnovali Galatiju; tada su napadali i grčke maloazijske gradove, a zarobljene su djevojke ponekad uzimali za žene. Epigram je posvećen trima Milećankama koje su počinile samoubojstvo da bi izbjegle takvu sudbinu.

XXIII Manes je frigijsko robovsko ime, a Darije je bio perzijski kralj.